

บทที่ 4

ข้อมูลพื้นฐาน

ในบทนี้เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร (ปรับปรุงครั้งที่ 2) โดยข้อมูลพื้นฐานสำหรับการวิจัยในบทนี้ สามารถแบ่งการศึกษาออกเป็น 8 หัวข้อ ดังนี้

- 1) ความเป็นมาและวิวัฒนาการของผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร
- 2) วัตถุประสงค์ของการวางผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร
- 3) วิสัยทัศน์ของผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร
- 4) องค์ประกอบของผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร
- 5) การดำเนินการวางและจัดทำผังเมืองรวม
- 6) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางและจัดทำผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร
- 7) สื่อประชาสัมพันธ์ทางผังเมืองของกรุงเทพมหานคร

โดยข้อมูลที่ได้จากการศึกษาทั้ง 8 หัวข้อนี้จะมีประโยชน์ต่อการนำไปวิเคราะห์ผลการศึกษาในบทที่ 5 ต่อไป

4.1 ความเป็นมาและวิวัฒนาการของผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร

นับตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรีจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ที่กรุงเทพมหานครกลายเป็นเมืองหลวงของประเทศ การผังเมืองได้ถูกพัฒนาขึ้นเป็นอย่างมาก โดยเน้นการสร้างเมืองเพื่อการศึกษา สงครามเป็นหลัก จนมาถึงสมัยรัชกาลที่ 7 มีการจัดตั้งกองผังเมือง กรมโยธาธิการ ในปี พ.ศ. 2480 ซึ่งทำหน้าที่เกี่ยวกับการดูแลด้านสุขาภิบาลชุมชน เพื่อรองรับการเจริญเติบโตของเมืองที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว และมีการตราพระราชบัญญัติการผังเมืองและชนบท พ.ศ. 2495 ขึ้นมาเป็นครั้งแรก เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานด้านผังเมืองให้เป็นไปอย่างกว้างขวางและเหมาะสมกับเมืองที่มีการขยายตัวอย่างรวดเร็วในสมัยนั้น (พัชราพร จำปาเรือง, 2549, น. 1-2)

เมื่อถึงปี พ.ศ. 2499 จึงมีการจัดตั้งแผนกผังเมืองขึ้นในเทศบาลกรุงเทพและเทศบาลนครธนบุรี จนถึงปี พ.ศ. 2500 รัฐบาลของประเทศสหรัฐอเมริกาได้ส่งผู้เชี่ยวชาญทางด้านผังเมือง มาให้คำแนะนำในการจัดทำโครงการผังเมืองกรุงเทพ-ธนบุรี โดยการจัดทำแผนแม่บทฉบับแรกใน

ปี พ.ศ. 2503 คาดหมายการผังเมืองไว้เป็นเวลา 30 ปี ชื่อว่า Greater Bangkok Plan 2533 หรือ ผังลิตซ์ฟีลด์ ซึ่งประกอบด้วย แผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดิน แผนผังระบบคมนาคมขนส่ง แผนผังระบบระบายน้ำและป้องกันน้ำท่วม รวมทั้งข้อเสนอแนะและมาตรการต่าง ๆ (สาขาวิชาวิศวกรรมขนส่ง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี, 2549, น. 26-29 และสำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร, 2549, น.1)

แม้ว่ากรุงเทพและธนบุรีจะมีการวางผังเมือง คือ ผังลิตซ์ฟีลด์ แต่เนื่องจากผังนี้ยังขาดกฎหมายรองรับ ทำให้ผังลิตซ์ฟีลด์ไม่สามารถนำไปบังคับใช้ให้เป็นไปตามที่แผนผังกำหนดไว้ ต่อมาในปี พ.ศ. 2513 ได้มีการนำผังลิตซ์ฟีลด์มาปรับปรุงโดยสำนักผังเมือง และมีการขยายขอบเขตการวางผังออกไปสู่ปริมณฑล และตั้งชื่อใหม่ว่า ผังนครหลวง ประกอบด้วย แผนนโยบายพัฒนาเมืองระดับชาติและระดับภาค แผนผังการใช้ที่ดิน แผนผังการคมนาคมขนส่ง แผนผังสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ การจัดโครงการ การปฏิบัติตามผังพร้อมด้วยข้อเสนอแนะ การใช้ที่ดิน ประชากร ระบบการจราจร การคมนาคมขนส่ง ถึงกระนั้น ผังนี้ก็ยังไม่มีความบังคับใช้ทางกฎหมายเช่นเดียวกับผังลิตซ์ฟีลด์ ดังนั้น เพื่อให้แผนผังที่วางไว้สามารถนำไปปฏิบัติใช้ได้จริงโดยอาศัยอำนาจความชอบธรรมทางกฎหมายในการบังคับใช้ จึงได้ตราพระราชบัญญัติการผังเมืองขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2518 ซึ่งปรับปรุงมาจากพระราชบัญญัติการผังเมืองและชนบท พ.ศ. 2495 (สาขาวิชาวิศวกรรมขนส่ง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี, 2549, น. 29, กรมการผังเมือง กระทรวงมหาดไทย, 2542, น. 113-116 และวรรณรินทร์ พัฒนอะอเนก, 2543, น. 58-61)

จนกระทั่งปี พ.ศ. 2535 กรุงเทพมหานครได้มีการประกาศใช้บังคับผังเมืองรวมเป็นกฎหมายครั้งแรก เมื่อวันที่ 6 กรกฎาคม 2535 คือ กฎกระทรวง ฉบับที่ 116 (พ.ศ. 2535) ออกตามความในพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518 ซึ่งเป็นผังเมืองรวมที่วางและจัดทำโดยกรมโยธาธิการและผังเมือง กระทรวงมหาดไทยซึ่งถือเป็นครั้งแรกที่มีการควบคุมเมือง โดยกำหนดสิทธิและข้อห้ามตามประเภทการใช้ที่ดินในขอบเขตพื้นที่ของกรุงเทพมหานคร กฎกระทรวงฉบับนี้มีอายุการบังคับใช้ 5 ปี และสามารถขยายเวลาไปออกไปอีก 2 ครั้ง ครั้งละ 1 ปี

เมื่อใกล้ครบกำหนดการใช้บังคับผังเมืองรวมกรุงเทพมหานครฉบับแรก คณะกรรมการผังเมืองได้อนุมัติให้สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานครในฐานะเจ้าพนักงานท้องถิ่น รับภาระหน้าที่ในการดำเนินการวางและจัดทำผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร (ปรับปรุงครั้งที่ 1) ซึ่งกรุงเทพมหานครได้ดำเนินการแล้วเสร็จและประกาศใช้บังคับโดยกฎกระทรวง ฉบับที่ 414 (พ.ศ. 2542) ออกตามความในพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518 เมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม พ.ศ. 2542 นับว่าเป็นกฎกระทรวงผังเมืองรวมฉบับแรกที่ดำเนินการโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

และในระหว่างการใช้บังคับกฎกระทรวงฉบับที่ 414 (พ.ศ. 2542)ฯ ทางสำนักผังเมือง กรุงเทพมหานครได้พิจารณาแล้วเห็นว่าสถานการณ์ทางด้านเศรษฐกิจการลงทุนทั้งของภาครัฐ และเอกชน ไม่สอดคล้องกับกรอบการพัฒนาเมือง ทำให้นโยบาย แผนงาน และโครงการพัฒนา ขนาดใหญ่ต่างๆ ไม่เป็นไปตามผังเมืองรวมฉบับดังกล่าว จึงมีการเสนอขอวางและจัดทำผังเมือง รวมกรุงเทพมหานคร ครั้งที่ 3 หรือ ผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 2 ขึ้น ซึ่ง คณะกรรมการผังเมืองได้พิจารณาอนุมัติเมื่อวันที่ 29 ธันวาคม พ.ศ. 2544 และประกาศใช้บังคับ เมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม พ.ศ. 2549 (สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร, 2549, น. 1)

4.2 วัตถุประสงค์ของการวางผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร

ตามบัญญัติของกฎกระทรวงให้ใช้บังคับผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2549 ข้อ 5 ได้ระบุว่า การวางและจัดทำผังเมืองรวมตามกฎกระทรวงนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนากรุงเทพมหานครในบริเวณแนวเขตตามข้อ 2 ให้เป็นเมืองน่าอยู่ มีสภาพแวดล้อมที่ดีมี บริการพื้นฐานทางสังคม สาธารณูปโภค สาธารณูปการ อย่างเพียงพอและได้มาตรฐาน มีระบบคมนาคมขนส่งที่สมบูรณ์และมีประสิทธิภาพ ส่งเสริมเอกลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมของชาติ และเป็น ศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ วิทยาการ การบริหาร และการปกครองของประเทศ (ดูรายละเอียดของ กฎกระทรวงฉบับนี้ได้ในภาคผนวก ค) โดยผังเมืองรวมตามกฎกระทรวงนี้มีนโยบายเพื่อใช้เป็น แนวทางในการพัฒนากรุงเทพมหานครเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของผังเมืองรวม ดังต่อไปนี้

- 1) ส่งเสริมความเป็นเมืองน่าอยู่โดยการพัฒนาบริการทางสังคม สาธารณูปโภคและ สาธารณูปการให้เพียงพอและได้มาตรฐาน
- 2) ส่งเสริมการเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจในด้านธุรกิจ พาณิชยกรรม และการบริการ ที่สำคัญของประเทศและภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
- 3) ส่งเสริมการเป็นศูนย์กลางด้านการท่องเที่ยว และเป็นทางผ่านเข้าออกของประเทศ และภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
- 4) ส่งเสริมการเป็นศูนย์กลางการบริหารการปกครอง และเป็นที่ตั้งของสถาบันที่ สำคัญของประเทศและนานาชาติ
- 5) ส่งเสริมและพัฒนาระบบขนส่งมวลชน และเชื่อมโยงโครงข่ายระบบคมนาคม ขนส่งให้สมบูรณ์และมีประสิทธิภาพ
- 6) ส่งเสริมการพัฒนา ปรับปรุง และฟื้นฟูย่านที่อยู่อาศัย และศูนย์ชุมชน

- 7) ส่งเสริมอุตสาหกรรมการผลิตที่ต้องใช้ทักษะ แรงงานฝีมือ และเทคโนโลยีขั้นสูงที่ไม่มีความเสี่ยงต่ออุบัติเหตุและปราศจากมลพิษ
- 8) ดำรงรักษาพื้นที่เกษตรกรรมที่มีความอุดมสมบูรณ์
- 9) อนุรักษ์และฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมที่มีคุณค่าทางศิลปกรรม สถาปัตยกรรมประวัติศาสตร์ และโบราณคดี
- 10) อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่คงคุณค่าความงดงาม บำรุง รักษา ฟื้นฟู คุณภาพสิ่งแวดล้อมและป้องกันปัญหาจากภัยธรรมชาติ

4.3 วิสัยทัศน์ของผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร

การวางและจัดทำผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร (ปรับปรุงครั้งที่ 2) เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาและการดำรงรักษาเมืองและบริเวณที่เกี่ยวข้องหรือชนบทในด้านการใช้ประโยชน์ในทรัพย์สิน การคมนาคมและขนส่ง การสาธารณูปโภค บริการสาธารณะ และสภาพแวดล้อม ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ 1,568.737 ตารางกิโลเมตร ตามขอบเขตการบริหารราชการของกรุงเทพมหานคร โดยกำหนดวิสัยทัศน์ในการพัฒนาไว้ คือ “มหานครที่น่าอยู่อาศัย คงความโดดเด่นด้านศิลปวัฒนธรรม และเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจวิชาการของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้”

อย่างไรก็ดี สำนักผังเมืองยังได้กำหนดวิสัยทัศน์ย่อยเพื่อให้ได้ภาพรวมของการพัฒนาในอนาคตของกรุงเทพมหานครไว้ 5 วิสัยทัศน์ย่อยด้วยกัน ดังนี้

วิสัยทัศน์ที่ 1 มหานครที่มีความโดดเด่นในด้านศิลปวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของชาติ

วิสัยทัศน์ที่ 2 มหานครที่มีความน่าอยู่และส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนด้วยการสงวนรักษาสภาพแวดล้อม

วิสัยทัศน์ที่ 3 มหานครที่เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจวิชาการของประเทศและภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

วิสัยทัศน์ที่ 4 มหานครที่เป็นศูนย์กลางการบริหาร สถาบันทางสังคมที่สำคัญ และองค์กรระหว่างประเทศ

วิสัยทัศน์ที่ 5 มหานครที่มีความคล่องตัวและความสะดวกสบายด้วยโครงข่ายการคมนาคมขนส่งที่เป็นระบบสมบูรณ์

ในการวางผังได้กำหนดให้เป็นไปตามวิสัยทัศน์ย่อย โดยได้สะท้อนภาพเป็นนโยบาย เป้าหมาย และมาตรการต่าง ๆ ดังนี้

วิสัยทัศน์ที่ 1	มหานครที่มีความโดดเด่นในด้านศิลปวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของชาติ
นโยบาย	ดำรงรักษาและบูรณะสถานที่ที่มีคุณค่าในทางศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์ และโบราณคดี เพื่อส่งเสริมความเป็นเอกลักษณ์ของ กรุงเทพมหานครและของชาติ
เป้าหมาย	การอนุรักษ์บริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ และกรุงธนบุรี ย่านและชุมชนดั้งเดิมที่มี เอกลักษณ์ในด้านประเพณีและวัฒนธรรม
มาตรการ	<ol style="list-style-type: none"> 1) อนุรักษ์ บูรณะและปฏิสังขรณ์โบราณสถาน และโบราณวัตถุที่มีคุณค่า ในทางศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์ และโบราณคดี 2) ปรับปรุงฟื้นฟูชุมชนดั้งเดิมที่มีเอกลักษณ์ในด้านประเพณีและวัฒนธรรม และชุมชนบริเวณที่ตั้งโบราณสถาน 3) พัฒนาและปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์ของย่านสำคัญทางประวัติศาสตร์ และ บริเวณชุมชนดั้งเดิม 4) กำหนดมาตรการควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินและการควบคุมรูปแบบทาง สถาปัตยกรรมของอาคารโดยรอบโบราณสถานและศาสนสถาน 5) ส่งเสริมกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยว ทางวัฒนธรรม
วิสัยทัศน์ที่ 2	มหานครที่มีความน่าอยู่และส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนด้วยการสงวน รักษาสภาพแวดล้อม
นโยบาย	ผ่อนคลายความแออัดโดยการกระจายการพัฒนา และยกระดับคุณภาพชีวิตของ ประชาชนด้วยสาธารณูปโภคและสาธารณูปการที่มีความพอเพียงและมี มาตรฐาน
เป้าหมาย	การพัฒนาย่านที่อยู่อาศัยในเขตชั้นในและเขตต่อเมืองของกรุงเทพมหานคร และ การฟื้นฟูบริเวณที่มีคุณค่าและความงดงามทางธรรมชาติ
มาตรการ	<ol style="list-style-type: none"> (1) พัฒนาย่านที่อยู่อาศัย และปรับปรุงฟื้นฟูชุมชนแออัดและแหล่งเสื่อมโทรม (2) ปรับปรุงฟื้นฟูแม่น้ำ คู คลอง พื้นที่เกษตรกรรม และชายฝั่งทะเลให้คงไว้ซึ่ง ความอุดมสมบูรณ์และสภาพทางธรรมชาติ

	<ul style="list-style-type: none"> (3) พัฒนาสาธารณูปโภคและสาธารณูปการให้มีปริมาณที่พอเพียงตามความต้องการ และมีคุณภาพที่ได้มาตรฐาน (4) กำหนดมาตรการควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดิน เพื่อแก้ไขและป้องกันปัญหาผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและการเกิดอุบัติเหตุ (5) กำหนดมาตรการควบคุมการพัฒนาเมืองให้มีความสัมพันธ์กับแผนงานการขยายโครงข่ายการให้บริการทางด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ
วิสัยทัศน์ที่ 3	มหานครที่เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจวิทยาการของประเทศและภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
นโยบาย	พัฒนาย่านธุรกิจพาณิชยกรรมที่มีความพร้อมของสิ่งอำนวยความสะดวกในระดับที่สามารถแข่งขันได้กับมหานครอื่น ๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
เป้าหมาย	การพัฒนาย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมือง ย่านพาณิชยกรรมบริเวณศูนย์กลางคมนาคม และย่านพาณิชยกรรมศูนย์ชุมชนชานเมือง
มาตรการ	<ul style="list-style-type: none"> (1) พัฒนาย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมืองและย่านพาณิชยกรรมในระดับต่าง ๆ ให้มีความสัมพันธ์ และเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ (2) สร้างเสริมประสิทธิภาพในการให้บริการทางด้านสาธารณูปโภค และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ (3) กำหนดมาตรการควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดิน และข้อกำหนดการออกแบบสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรม (4) พัฒนาและปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์ของพื้นที่สาธารณะ และสร้างเสริมเอกลักษณ์ของย่านพาณิชยกรรม (5) กำหนดมาตรการปรับปรุงและฟื้นฟูอาคารร้างหรือหยุดการก่อสร้าง และที่ดินที่ปราศจากการใช้ประโยชน์ในย่านพาณิชยกรรม
วิสัยทัศน์ที่ 4	มหานครที่เป็นศูนย์กลางการบริหาร สถาบันทางสังคมที่สำคัญ และองค์การระหว่างประเทศ
นโยบาย	สร้างเสริมความสง่างามของบริเวณย่านสถาบันทางสังคม และการบริหารปกครองของประเทศและกรุงเทพมหานคร

เป้าหมาย	การพัฒนาย่านศูนย์กลางการบริหารปกครองของประเทศและของกรุงเทพมหานคร
มาตรการ	<ol style="list-style-type: none"> (1) พัฒนาและปรับปรุงอาคารและสภาพภูมิทัศน์ของบริเวณสถาบันราชการ (2) กำหนดมาตรการควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินและการควบคุมรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของอาคารในบริเวณโดยรอบสถาบันราชการ (3) ปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์และปรับปรุงพื้นที่ปูย่านชุมชนในบริเวณโดยรอบสถาบันราชการ
วิสัยทัศน์ที่ 5	มหานครที่มีความคล่องตัวและความสะดวกสบายด้วยโครงข่ายการคมนาคมขนส่งที่เป็นระบบสมบูรณ์
นโยบาย	ส่งเสริมการเดินทางโดยระบบขนส่งมวลชน และเสริมสร้างโครงข่ายการคมนาคมและขนส่งให้สามารถเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบที่สมบูรณ์
เป้าหมาย	การพัฒนาโครงข่ายการเชื่อมโยงกับระบบขนส่งมวลชน และการเชื่อมโยงกับสนามบินสุวรรณภูมิ
มาตรการ	<ol style="list-style-type: none"> (1) เสริมสร้างความสมดุลของที่อยู่อาศัยและแหล่งงานเพื่อลดความจำเป็นของการเดินทาง (2) พัฒนาโครงข่ายการเชื่อมโยงระหว่างระบบขนส่งมวลชนกับการคมนาคมทางรถยนต์และระบบขนส่งสาธารณะ (3) พัฒนาโครงข่ายการเชื่อมโยงระหว่างสนามบินสุวรรณภูมิกับโครงข่ายการคมนาคมและขนส่งของกรุงเทพมหานคร (4) ควบคุมปริมาณการจราจรโดยรถยนต์ในย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมืองและย่านการอนุรักษ์ทางประวัติศาสตร์ และสร้างเสริมความสะดวกในการใช้ทางเดินเท้า (5) กระจายการให้บริการทางสังคมให้มีคุณภาพและปริมาณที่พอเพียงต่อความต้องการของประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตชานเมือง

4.4 องค์ประกอบของผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร

ตามมาตรา 17 แห่งพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518 ผังเมืองรวมประกอบด้วย

- 1) วัตถุประสงค์ในการวางและจัดทำผังเมืองรวม
- 2) แผนที่แสดงเขตของผังเมืองรวม
- 3) แผนผังซึ่งทำขึ้นเป็นฉบับเดียวหรือหลายฉบับพร้อมด้วยข้อกำหนด โดยมีสาระสำคัญทุกประการหรือบางประการ ดังต่อไปนี้

- (1) แผนผังกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินตามที่ได้จำแนกประเภท
- (2) แผนผังแสดงที่โล่ง
- (3) แผนผังแสดงโครงการคมนาคมและขนส่ง
- (4) แผนผังแสดงโครงการกิจการสาธารณูปโภค

4) รายการประกอบแผนผัง

- 5) นโยบาย มาตรการและวิธีดำเนินการเพื่อปฏิบัติตามวัตถุประสงค์ของผังเมืองรวม

ดังที่กล่าวมา จะเห็นว่าแผนผังพร้อมด้วยข้อกำหนดนั้น มีถึง 4 ฉบับ ได้แก่ แผนผังกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดิน แผนผังแสดงที่โล่ง แผนผังแสดงโครงการคมนาคมและขนส่ง และ แผนผังแสดงโครงการกิจการสาธารณูปโภค สำหรับผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร มีการประกาศใช้ โดยมีแผนผังทั้งหมด 3 ฉบับ ยกเว้นแผนผังแสดงโครงการกิจการสาธารณูปโภคเท่านั้น ที่ยังไม่ได้มีการจัดทำ โดยแผนผังแต่ละฉบับมีลักษณะแตกต่างกันดังนี้

- (1) แผนผังกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดิน (ภาพที่ 4.1)

แผนผังกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินตามที่ได้จำแนกประเภท เป็นแผนผังที่แบ่งการใช้ประโยชน์ที่ดิน ในเขตผังเมืองรวมออกเป็นประเภทต่าง ๆ โดยใช้สีเป็นสัญลักษณ์และมีข้อกำหนดประกอบพื้นที่และสีเป็นตัวอธิบายว่าในแต่ละพื้นที่ของแต่ละสีให้ใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างไรได้บ้าง และในแผนผังกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินดังกล่าวยังได้แบ่งพื้นที่ในเขตผังเมืองรวมออกเป็นบริเวณพื้นที่ย่อยโดยมีหมายเลขกำกับ เพื่อให้สะดวกในการควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินในแต่ละพื้นที่ ทั้งนี้ มีคำอธิบายประกอบด้วยว่า หมายเลขดังกล่าวอยู่ในบริเวณใด โดยเป็นการอธิบายไว้ในรายการประกอบแผนผังกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินทำยกกฎกระทรวง

แผนผังกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินที่มีการควบคุมกิจกรรมการใช้ที่ดินนี้ เป็นการคุ้มครองสวัสดิภาพในสังคม โดยไม่ให้เกิดการก่อความเดือดร้อนซึ่งกันและกัน นั่นคือ เป็นการป้องกันปัญหาที่เกิดจากการรบกวนกันในละแวกบ้าน และปัญหาความขัดแย้งของกิจการที่ต่างกันที่อยู่ภายในเดียวกัน นอกจากนี้ ข้อกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินยังมีการกำหนดขนาดของสิ่งปลูกสร้าง หรืออีกนัยหนึ่ง เป็นการควบคุมความหนาแน่น ซึ่งจะช่วยการแก้ไขปัญหาด้านการอยู่อาศัยที่ขาดสุขลักษณะ

การควบคุมความหนาแน่นโดยข้อกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินตามผังเมืองรวม อยู่ในรูปของ เอฟ เอ อาร์ (F.A.R.: Floor Area Ratio) หมายถึง อัตราส่วนระหว่างพื้นที่อาคารรวมทั้งหมดต่อพื้นที่ดิน โอ เอส อาร์ (O.S.R.: Open Space Ratio) หมายถึง อัตราส่วนระหว่างที่ว่างบนแปลงที่ดินต่อพื้นที่อาคารรวมทั้งหมด และระยะถอยร่น (Setback) หมายถึง ที่เว้นว่างที่มีระยะจากเขตที่ดินเข้ามาในแปลงที่ดิน โดยห้ามปลูกสร้างอาคารในพื้นที่ดังกล่าว

(2) แผนผังแสดงที่โล่ง (ภาพที่ 4.2)

จากปัญหาการขาดแคลนสวนสาธารณะในกรุงเทพมหานคร ผังเมืองรวมจึงจัดทำแผนผังแสดงที่โล่งเพื่อนันทนาการและการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ผังแสดงที่โล่งนี้ เป็นแผนผังที่จะประกาศใช้บังคับเพิ่มเติมจากผังการใช้ประโยชน์ที่ดิน และผังแสดงโครงการคมนาคมขนส่ง โดยมีนโยบายที่จะส่งเสริม ปรับปรุง พื้นฟู แก้ไข และรักษาสภาพแวดล้อมของเมือง ตลอดจนการสืบสานวัฒนธรรมไทย องค์ประกอบของผังแสดงที่โล่งฯ มี 2 ประเภท คือ 1) ที่โล่งเพื่อนันทนาการและการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม และ 2) ที่โล่งพักน้ำเพื่อป้องกันน้ำท่วม

(3) แผนผังแสดงโครงการคมนาคมและขนส่ง (ภาพที่ 4.3)

แผนผังแสดงโครงการระบบคมนาคมขนส่ง เป็นแผนผังแสดงโครงข่ายการคมนาคมขนส่งทั้งในปัจจุบันและอนาคต เพื่อแก้ปัญหาด้านการจราจร ส่งเสริมบทบาททางเศรษฐกิจให้ก้าวไปสู่การเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจวิทยากร ด้วยแผนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานใหม่ 3 โครงการคือ ระบบทางด่วน ระบบขนส่งมวลชนขนาดใหญ่ และระบบขนส่งมวลชนขนาดรอง เพิ่มเติมถนนสายหลักถนนสายรอง อันจะเป็นปัจจัยช่วยกระตุ้นศักยภาพของการพัฒนาใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้นอย่างมีแบบแผน และเป็นการวางผังเมืองที่นำหน้าแนวโน้มการพัฒนาต่อไป

(4) แผนผังแสดงโครงการกิจการสาธารณูปโภค

ตามพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518 นอกจากแผนผังทั้งสามฉบับข้างต้นแล้ว ผังเมืองรวมยังมีแผนผังแสดงโครงการกิจการสาธารณูปโภค ซึ่งได้แก่ ระบบไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ ระบบระบายน้ำ และบำบัดน้ำเสีย โดยแผนผังจะแสดงระบบสาธารณูปโภคทั้งปัจจุบันและอนาคต ซึ่งจะสอดคล้องกับประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดินและความหนาแน่น เพื่อการป้องกันปัญหาการขาดแคลนสาธารณูปโภค ดังเช่นการขาดระบบประปาในชุมชนชานเมืองหลายแห่ง (ภาควิชาการวางแผนภาคและผังเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, 2549, น. 5-14 - 5-17 และศูนย์ข้อมูลกรุงเทพมหานคร, 2550)

ภาพที่ 4.4

สรุปข้อกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินตามกฎหมายกระทรวงให้ใช้บังคับผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร

พ.ศ. 2549

การใช้ที่ดินประเภท	บ.1	บ.2	บ.3	บ.4	บ.5	บ.6	บ.7	บ.8	บ.9	บ.10	พ.1	พ.2	พ.3	พ.4	พ.5	อ.1	อ.2	อ.3	ก.1	ก.2	ก.3	ก.4	ท.1	ท.2
โรงงานพื้นที่ไม่เกิน 100 ตร.ม.	x	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	x	x
โรงงานพื้นที่ไม่เกิน 200 ตร.ม.	x	x	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	x
โรงงานพื้นที่ไม่เกิน 300 ตร.ม.	x	x	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	x
โรงงานพื้นที่ไม่เกิน 500 ตร.ม.	x	x	x	x	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	x
โรงงานพื้นที่เกิน 500 ตร.ม.	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
หน่วยงานคอนกรีตเสริมเหล็ก (ชั่วคราว)	x	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	x
สถานบริการกึ่งที่พัก/ห้องพักรับรอง/สถานบริการกึ่งที่พัก	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	x
สถานพักผ่อน/นันทนาการ/สถานบริการนันทนาการ	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	x
การเลี้ยงสัตว์เพื่อการค้า	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ/เลี้ยงน้ำจืด	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
สุสาน ฌาปนสถาน	x	x						7	7	7	7	7	7	7	x	x			x	x	x	x	7	7
โรงแรม	x	x	x	x	x													x	x	x	x	x	x	x
โรงพยาบาล	x	x	x	x	2	2	2	2										x	x	x	x	x	x	x
สถานบริการ	x	x	x	x	x	4	4	x	4	x	x	x	x	x	4	x	x	x	x	x	x	x	x	x
ที่อยู่อาศัยประเภทบ้านเดี่ยว																								
ที่อยู่อาศัยประเภทบ้านแฝด	x																				x	x	x	
ที่อยู่อาศัยประเภทบ้านแถว ห้องแถว ตึกแถว	x	x																			x	x	x	
ที่อยู่อาศัยประเภทอาคารอยู่อาศัยรวม	x	x	1																		x	x	x	x
ที่อยู่อาศัยประเภทอาคารขนาดใหญ่	x	x	3	1																	x	x	x	x
ที่อยู่อาศัยประเภทอาคารสูง	x	x	x	2																	x	x	x	x
ที่อยู่อาศัยประเภทอาคารขนาดใหญ่พิเศษ	x	x	x	3	3	3															x	x	x	x
พาณิชย์กรรมพื้นที่ไม่เกิน 100 ตร.ม.																								
พาณิชย์กรรมพื้นที่ไม่เกิน 200 ตร.ม.	x	1																			x	1	1	1
พาณิชย์กรรมพื้นที่ไม่เกิน 300 ตร.ม.	x	2																			x	2	2	2
พาณิชย์กรรมพื้นที่เกิน 300 ตร.ม.	x	x	2																		x	x	x	x
พาณิชย์กรรมประเภทห้องแถว ตึกแถว	x	x																			x	x	x	x
พาณิชย์กรรมประเภทอาคารขนาดใหญ่	x	x	3	2																	x	x	x	x
พาณิชย์กรรมประเภทอาคารสูง	x	x	x	3	3	3	3				2										x	x	x	x
พาณิชย์กรรมประเภทอาคารขนาดใหญ่พิเศษ	x	x	x	x	x	x	3	3	3	3	x	3									x	x	x	x
ตลาดพื้นที่ไม่เกิน 300 ตร.ม.	x	2	2																		x	x	2	2
ตลาดพื้นที่ไม่เกิน 400 ตร.ม.	x	2	2																		x	x	2	2
ตลาดพื้นที่เกิน 400 ตร.ม.	x	2	2																		x	x	2	2
ตลาดประเภทอาคารขนาดใหญ่	x	x	x	2																	x	x	2	2
สำนักงานพื้นที่ไม่เกิน 100 ตร.ม.																								
สำนักงานพื้นที่เกิน 100 - 300 ตร.ม.	x	x																			x	x	x	
สำนักงานพื้นที่เกิน 300 ตร.ม.	x	x	2	1	1	1															x	x	x	3
สำนักงานประเภทห้องแถว ตึกแถว	x	x																			x	x	x	
สำนักงานประเภทอาคารขนาดใหญ่	x	x	3	2	2	2															5	5	5	x
สำนักงานประเภทอาคารสูง	x	x	x	3	3	3					2										x	x	x	x
สำนักงานประเภทอาคารขนาดใหญ่พิเศษ	x	x	x	3	3	3	3	3	3	3	x	3									x	x	x	x
สโมสรของโครงการ/อาคารที่จัดประเภทอาคารขนาดใหญ่	x	x	x	x	x	x															x	x	x	x
ป้ายโฆษณา	x	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	x
สถานที่เก็บ/สถานีรับส่ง/กิจการรับส่งสินค้า	x	x	x	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	x	x	2	x
ศูนย์ประชุม/อาคารแสดงสินค้า	x	x	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	x	x	3	3
โรงฆ่าสัตว์/โรงพักสัตว์	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
ไซโลเก็บเมล็ดทางการเกษตร	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
สวนสนุก/สวนสัตว์	x	x	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	x	x	3	3
สถานศึกษา	8																				x	x		
สถานพยาบาล	8																				5	5	8	
การกำจัดมูลฝอยและขยะ	x	6	6	6	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	6	6	6	x
การกำจัดมูลฝอย	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	5	5	x	x
การซื้อขายกับชิ้นส่วนเครื่องจักรกลเก่า	x	x	x	2	2	2	2	x	x	x											x	x	x	x
การซื้อขายกับเศษวัสดุ	x	1	1	1	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
สถานเสวกรหรือรักษาเสวกร																					x	x	x	
สถานเสวกรหรือรับเลี้ยงเด็ก																					5	5	5	
ร้อยละของกิจกรรมรอง (ที่ไม่ใช่ข้อห้าม)	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	5	10	5	10
FAR* (ข้อ 1)	1	1.5	2.5	3	4	4.5	5	6	7	8	5	6	7	8	10	2	1.5	1	1	1	1	1	2	3
OSR** (ร้อยละ)	40	20	12.5	10	7.5	6.5	6	5	4.5	4	6	5	4.5	4	3	15	20	40	40	40	40	15	10	7.5
ระบบรางวัล (Bonus)																								
ที่จอดรถสาธารณะ					B	B	B							B	B									
ที่ว่างเพื่อประโยชน์สาธารณะ									B	B	B			B	B	B								
ระแวงด้านหน้าอาคาร (ม.)***	2	2																			2	2	2	2
ระแวงด้านข้างอาคาร (ม.)***	2	1																			1	1	1	1
ระแวงด้านหลังอาคาร (ม.)***	2	2																			2	2	2	2
แปลงที่ดินต่ำสุดในโครงการจัดสรรฯ (ตร.ว.)	100	50																			1,000	100	100	
ความสูง (ม.)	12	12																			12	12	12	12

เงื่อนไข X = ไม่นุญาต B = มีระบบรางวัลพิเศษเพิ่ม

- 1 = เส้นโค้งรัศมีวงกลมที่มีขนาดไม่เกินกว่า 10 ม.หรืออยู่ในระยะ 500 ม. จากสถานีรถไฟฟ้ามหานคร
- 2 = เส้นโค้งรัศมีวงกลมที่มีขนาดไม่เกินกว่า 16 ม.หรืออยู่ในระยะ 500 ม. จากสถานีรถไฟฟ้ามหานคร
- 3 = เส้นโค้งรัศมีวงกลมที่มีขนาดไม่เกินกว่า 30 ม.หรืออยู่ในระยะ 500 ม. จากสถานีรถไฟฟ้ามหานคร
- 4 = เส้นโค้งรัศมีวงกลมที่มีขนาดไม่เกินกว่า 40 ม.หรืออยู่ในระยะ 500 ม. จากสถานีรถไฟฟ้ามหานคร
- 5 = เส้นโค้งตามแนวตั้งของโครงการ
- 6 = เส้นโค้งตามแนวตั้งของโครงการ กทม.
- 7 = เส้นโค้งตามแนวตั้งของโครงการ
- 8 = เส้นโค้งตามแนวตั้งของโครงการ
- 9 = เส้นโค้งตามแนวตั้งของโครงการ
- 10 = เส้นโค้งตามแนวตั้งของโครงการ
- 11 = เส้นโค้งตามแนวตั้งของโครงการ

* FAR (Floor Area Ratio) *อัตราส่วนพื้นที่อาคารรวมต่อพื้นที่ดิน* หมายความว่า อัตราส่วนพื้นที่อาคารรวมทุกชั้นของอาคารทุกหลังในพื้นที่ดินที่ใช้เป็นที่ตั้งอาคาร (ไม่ใช้บังคับกับบ้านเดี่ยวและบ้านแฝด)

** OSR (Open Space Ratio) *อัตราส่วนพื้นที่ว่างต่อพื้นที่อาคารรวม* หมายความว่า อัตราส่วนพื้นที่ว่างต่อพื้นที่อาคารรวมทุกชั้นของอาคารทุกหลังในพื้นที่ดินที่ใช้เป็นที่ตั้งอาคาร (ไม่ใช้บังคับกับบ้านเดี่ยวและบ้านแฝด)

*** ระแวงรอบอาคาร *ใช้บังคับกับบ้านเดี่ยวที่มีขนาดแปลงที่ดินน้อยกว่า 40 ตรว. หรือมีด้านใดด้านหนึ่งน้อยกว่า 8 ม. ซึ่งมีกรณีแยกแยะหรือไม่แยกแยะโครงการใช้บังคับ

หมายเหตุ ตารางสรุปข้อกำหนดนี้ ได้จัดทำขึ้นด้วยวิธีการสุ่มสุ่มจากกฎกระทรวงให้ใช้บังคับผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2549 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้ปฏิบัติงานในการใช้ผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2549 เป็นหลัก

ที่มา: สำนักผังเมือง, 2551ง.

4.5 การดำเนินการวางและจัดทำผังเมืองรวม

สรุปขั้นตอนการวางและจัดทำผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร (ปรับปรุงครั้งที่ 2) จากสำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร (2549, น. 4-12)

1) กรุงเทพมหานครได้รับอนุมัติจากคณะกรรมการผังเมืองให้ดำเนินการวางและจัดทำผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร (ปรับปรุงครั้งที่ 2) (27 ธันวาคม 2544)

2) สำรวจและเตรียมข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็น ดังนี้

- กายภาพ เช่น ดิน น้ำ การใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคาร ปริมาณจราจร ฯลฯ
- เศรษฐกิจ เช่น ร้านค้า โรงงานอุตสาหกรรม เกษตรกรรม รายได้ ฯลฯ
- ประชากรและบริการสังคม เช่น จำนวนประชากร โรงพยาบาล โรงเรียน ฯลฯ
- ศิลปวัฒนธรรม เช่น พระราชวัง วัด พื้นที่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ฯลฯ
- ปัญหาของเมือง ทั้งปัญหาจราจร ชุมชนแออัด น้ำท่วม แผ่นดินทรุด และมลพิษ

3) ปิดประกาศและจัดประชุมระดมความคิดเห็น

- คณะที่ปรึกษาผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร
- โฆษณาทางหนังสือพิมพ์และวิทยุไม่น้อยกว่า 7 วัน (4-10 กุมภาพันธ์ 2545)
- ปิดประกาศ 15 วัน (11-27 กุมภาพันธ์ 2545)
- ประชุมประชาชนสัญจรครอบคลุม 50 เขต ในช่วงปิดประกาศ
- ประชุมประชาชนครั้งที่ 1 (6 มีนาคม 2545)

4) จัดทำร่างผังเมืองรวมกรุงเทพมหานครฉบับใหม่ โดยคำนึงถึง 1) ข้อมูลพื้นฐาน

2) นโยบาย 3)หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และ4)ความคิดเห็นประชาชน

5) คณะที่ปรึกษาผังเมืองรวมกรุงเทพมหานครเห็นชอบ (9 เมษายน 2546)

6) ปิดประกาศและจัดประชุมระดมความคิดเห็น โดยประชาชนมีส่วนร่วมให้ความ

คิดเห็น

- โฆษณาทางหนังสือพิมพ์และวิทยุไม่น้อยกว่า 7 วัน (10-16 พฤษภาคม 2546)
- ปิดประกาศ 15 วัน (11-27 พฤษภาคม 2546)
- ประชุมประชาชนสัญจรครอบคลุม 50 เขต (17-24 พฤษภาคม 2546)
- ประชุมประชาชนครั้งที่ 2 (31 พฤษภาคม 2546)

7) ปรับปรุงแก้ไขแผนผังฯ ฉบับร่าง โดยคำนึงถึงหลักวิชาการ และการประสานความคิดเห็นจาก 1) คณะที่ปรึกษาผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร และ 2) ข้อคิดเห็นจากการจัดประชุมประชาชน

8) คณะกรรมการผังเมืองรวมกรุงเทพมหานครพิจารณาเห็นชอบร่างแผนผังฯ (26 พฤศจิกายน 2546)

9) ปิดประกาศและแสดงร่างแผนผังฯ โดยประชาชนมีส่วนร่วมให้ความคิดเห็น

- โฆษณาทางหนังสือพิมพ์และวิทยุไม่น้อยกว่า 7 วัน (24-31 ธันวาคม 2546)

- ปิดประกาศร่างแผนผังฯ ข้อกำหนด 90 วัน (24 ธันวาคม 2546 - 22 มีนาคม 2547)

- ประชุมประชาชนสัญจรชี้แจงประชาชนกลุ่มเขตในช่วงปิดประกาศ 90 วัน

- ประชุมผู้มีส่วนได้เสียยื่นคำร้องต่อสำนักผังเมืองกรุงเทพมหานคร

10) คณะที่ปรึกษาผังเมืองรวมกรุงเทพมหานครพิจารณาคำร้อง (9 เมษายน 2547) และสำนักผังเมืองกรุงเทพฯ ปรับแก้ไขแผนผังหรือข้อกำหนดตามมติคณะที่ปรึกษาฯ

11) คณะกรรมการผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร พิจารณาคำร้อง (8 มิถุนายน 2547) และสำนักผังเมืองกรุงเทพฯ ปรับแก้ไขแผนผังหรือข้อกำหนดตามมติคณะกรรมการผังเมือง

12) คณะกรรมการพิจารณาร่างกฎหมายของกระทรวงมหาดไทยพิจารณาเห็นชอบ (11 สิงหาคม 2547)

13) คณะรัฐมนตรีพิจารณารับหลักการ

14) คณะกรรมการกฤษฎีกาตรวจร่างกฎกระทรวงฯ

15) คณะรัฐมนตรีพิจารณาเห็นชอบ

16) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยลงนาม

17) ประกาศราชกิจจานุเบกษาบังคับใช้เป็นกฎกระทรวง

(รายละเอียดอยู่ในภาคผนวก ก)

4.6 การมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางและจัดทำผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร

สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร ได้ให้นิยามของผังเมืองรวมไว้ว่าเป็นแนวทางของการพัฒนาเมืองโดยมีเป้าหมายเพื่อความสงบสุข ความมั่นคง ความปลอดภัย และสวัสดิภาพทางสังคม ผังเมืองรวมกรุงเทพมหานครได้เน้นการวางและจัดทำผังเมืองรวมในกรอบของการพัฒนาที่

ยั่งยืน ที่อาศัยความเข้าใจในการอยู่ร่วมกัน และการร่วมกันกำหนดแนวทางในการดำเนินการโดยคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก และการวางและจัดทำผังเมืองรวมแต่ละครั้ง จำเป็นต้องอาศัยข้อมูลต่าง ๆ จากหลายฝ่ายในการศึกษา และพิจารณาข้อมูลและความคิดเห็นจากประชาชนมีความสำคัญมาก เนื่องจากผังเมืองรวมเกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ของประชาชนทุกคน

ดังนั้น ทางสำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร จึงได้มีการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวางและจัดทำผังเมืองรวม โดยแบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

1) การให้ความร่วมมือในขั้นตอนของการทบทวน สำรวจ และเก็บข้อมูล

ในการปรับปรุงผังเมืองรวม เจ้าหน้าที่จะทำการสำรวจและเก็บข้อมูลตามพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วกรุงเทพมหานคร ในบางกรณีอาจจะมีการสอบถาม หรือขออนุญาตเข้าทำการสำรวจพื้นที่ส่วนบุคคล การมีส่วนร่วมในขั้นตอนนี้ คือ ประชาชนให้ความร่วมมือในการตอบข้อซักถาม แจ้งรายละเอียดที่เป็นประโยชน์ หรืออนุญาตเจ้าหน้าที่ให้เข้าทำการสำรวจพื้นที่

2) การให้ข้อคิดเห็นในขั้นตอนการวางผัง

ในช่วงของการวางผังเมืองรวม กรุงเทพมหานครได้จัดให้มีการประชุมเพื่อรับฟังความคิดเห็นจากประชาชน การประชุมนี้เปิดกว้างให้ประชาชนชาวกรุงเทพมหานครทุกคนสามารถเข้าร่วมประชุมได้ ซึ่งเป็นโอกาสที่ดีในการแสดงความคิดเห็น และแจ้งปัญหาที่กำลังประสบอยู่ และยังสามารถบอกความต้องการต่าง ๆ เพื่อจะได้เป็นแนวทางในการกำหนดการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมได้อย่างแท้จริง

นอกจากนี้ การให้ข้อมูลหรือแสดงความคิดเห็นดังกล่าวยังสามารถใช้วิธีอื่น เช่น การทำเป็นหนังสือ จดหมาย หรือการไปแจ้งด้วยตนเองที่สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร ก็ทำได้เช่นกัน

การให้ข้อคิดเห็นในช่วงของการวางผังนี้ มีความสำคัญมาก เพราะจะเป็นข้อมูลที่สะท้อนปัญหาและความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง ซึ่งจะมีการนำไปพิจารณาประกอบการวางและจัดทำผังเมืองรวมต่อไป ดังนั้นการติดตามข่าวสารเกี่ยวกับการประชุมเพื่อรับฟังความคิดเห็นตามสื่อต่าง ๆ จึงเป็นสิ่งทีประชาชนควรให้ความสนใจอย่างยิ่ง

3) การตรวจสอบแผนผังหลังจากผังได้รับความเห็นชอบ

เมื่อผังเมืองรวมได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการผังเมืองแล้ว จะมีการตีประกาศเชิญชวนผู้มีส่วนได้เสียไปตรวจดูแผนผังและข้อกำหนดของผังเมืองรวม เป็นเวลาไม่น้อยกว่า 90 วัน หากผู้มีส่วนได้เสียซึ่งได้แก่ เจ้าของหรือผู้ครอบครองที่ดินหรืออาคาร หรือผู้แทน

ต้องการแก้ไขข้อกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดิน ก็สามารถทำได้โดยยื่นคำร้องต่อกรุงเทพมหานคร โดยมีการขอแก้ไขจะต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์โดยรวม

4) การปฏิบัติตามข้อกำหนดของผังเมืองรวม เมื่อมีการประกาศใช้บังคับเป็นกฎหมายแล้ว

หลังจากผังเมืองรวมได้มีการออกประกาศใช้เป็นกฎกระทรวงแล้ว ประชาชนยังสามารถมีส่วนร่วมได้ โดยการช่วยสอดส่องดูแล และแจ้งเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง หรือแจ้งไปยังสำนักผังเมือง หากพบว่ามีกรณีฝ่าฝืนข้อกำหนดของผังเมืองรวม

นอกจากนั้น กิจกรรมที่ขัดกับข้อกำหนดแต่มีมาก่อนการประกาศใช้บังคับผังเมืองรวม แม้ว่าจะสามารถดำเนินการอยู่ได้ แต่หากพบว่ามีกรณีก่อให้เกิดความเดือดร้อน มีผลกระทบต่อสุขภาพ ความปลอดภัย และสวัสดิภาพของสังคม ก็สามารถแจ้งให้เจ้าหน้าที่ให้ดำเนินการ เพื่อให้มีการแก้ไขปรับปรุง

5) การเข้าร่วมและให้ข้อคิดเห็นในการขยายระยะเวลาการใช้บังคับผังเมืองรวม

ถ้าหากสภาพการณ์ของเมืองไม่มีการเปลี่ยนแปลง จะมีการขยายระยะเวลาการใช้บังคับผังเมืองรวมออกไป ในขั้นตอนนี้มีการจัดประชุมเพื่อรับฟังความคิดเห็นของประชาชน ในโอกาสนี้การมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางและจัดทำผังเมืองสามารถกระทำได้โดยการเข้าร่วมประชุม และให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสมของการขยายระยะเวลาใช้บังคับ และความเห็นอื่น ๆ อันจะเป็นประโยชน์แก่การวางผังเมืองรวม

4.7 สื่อประชาสัมพันธ์ทางผังเมืองของกรุงเทพมหานคร

สื่อทางผังเมืองถือเป็นเครื่องมือหนึ่งที่เป็นทั้งสื่อที่ใช้ในการประชาสัมพันธ์ข้อมูลและข่าวสารทางผังเมือง และเป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำผังเมือง ที่สำคัญการใช้สื่อในการเผยแพร่ข้อมูลและข่าวสารทางผังเมืองยังช่วยแสดงความโปร่งใส และเจตนาารมณ์ที่ดีของหน่วยงานรัฐที่ต้องการให้ประชาชนร่วมรับทราบ และสามารถติดตามข่าวสารเกี่ยวกับการจัดทำผังเมืองรวมได้ ทำให้ประชาชนทราบเหตุการณ์การจัดทำผังเมืองรวมได้อย่างต่อเนื่อง และได้ทราบว่าตนมีสิทธิในการวางและจัดทำผังเมืองรวมได้ในขั้นตอนใดบ้าง จึงถือว่าสื่อนี้เป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับสังคมประชาธิปไตย ซึ่งประชาชนมีสิทธิที่จะได้รับทราบข้อมูลข่าวสารของทางราชการในปัจจุบันได้อย่างเต็มที่ และสามารถมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นได้ภายใต้ผลประโยชน์สาธารณะ

เนื่องจากสื่อที่กฎหมายผังเมือง (ข้อ 2 ตามกฎกระทรวง ฉบับที่ 315 (พ.ศ. 2540) ออกตามความในพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518) กำหนดให้ใช้ในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร การวางและจัดทำผังเมืองรวมนั้น เป็นสื่อวิทยุและหนังสือพิมพ์ อย่างไรก็ตาม การใช้สื่อตามกฎหมายดังกล่าวยังไม่ครอบคลุมประชาชนทั่วทั้งกรุงเทพมหานคร เนื่องจากยังมีประชาชนอยู่จำนวนไม่น้อยที่ยังไม่ทราบว่าผังเมืองคืออะไร และไม่ทราบว่ามีการวางผังเมืองบ้าง หรือไม่ทราบว่ามีการจัดประชุมบ้าง อีกทั้ง ยังมีประชาชนอีกจำนวนไม่น้อยที่ไม่ทราบว่าตนมีสิทธิในการเข้าร่วมการประชุมเพื่อรับฟังความคิดเห็นประชาชนที่หน่วยงานของรัฐจัดขึ้น

ดังนั้น ทางกรุงเทพมหานครจึงควรมีการเพิ่มสื่อในการประชาสัมพันธ์ให้มากและมีความหลากหลายขึ้น เพื่อให้ประชาชนทุกกลุ่มได้มีโอกาสในการรับทราบข่าวสารเกี่ยวกับผังเมืองโดยทั่วถึงกัน โดยสื่อที่มีแนวโน้มในการให้ข้อมูลข่าวสารและสื่อสารกับประชาชนได้ดี ได้แก่ วิทยุ หนังสือพิมพ์ แผ่นพับ หนังสือวิชาการหรือวารสาร โทรทัศน์ ป้ายโฆษณาหรือโปสเตอร์ เอกสารทางราชการ อินเทอร์เน็ตหรือเว็บไซต์ และไปรษณีย์ เป็นต้น โดยสื่อดังกล่าวเป็นสื่อที่ทางกรุงเทพมหานครเคยใช้และมีแนวโน้มในการใช้ให้ข่าวสารและสื่อสารกับประชาชน พอสรุปได้ ดังนี้

- วิทยุ เป็นสื่อที่เข้าถึงประชาชนทั่วไปได้อย่างกว้างขวางกว่าสื่อโทรทัศน์ ใช้งบประมาณน้อยกว่า และสามารถสนทนาแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับประชาชนได้โดยตรงหรือเขียนจดหมายมาถาม กรุงเทพมหานครเคยมีการจัดรายการเฉพาะเรื่องทางผังเมืองที่ให้ทั้งความรู้และตอบคำถามซึ่งเป็นข้อสงสัยของประชาชนเกี่ยวกับการผังเมือง

- หนังสือพิมพ์ เป็นอีกสื่อหนึ่งที่มีกำหนดไว้ในกฎกระทรวง ฉบับที่ 315 (พ.ศ. 2540) เช่นเดียวกับสื่อวิทยุที่ใช้ในการแจ้งข่าวสารการวางและจัดทำผังเมืองรวม โดยสื่อหนังสือพิมพ์นั้นถือเป็นสื่อที่มีค่าใช้จ่ายน้อยที่สุดสำหรับหน่วยงานราชการ เนื่องจากเป็นงานบริการสาธารณะ และเช่นกันเป็นสื่อที่ให้ทั้งข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชน และประชาชนสามารถแจ้งปัญหาหรือข้อสงสัยให้ทางราชการทราบได้เช่นเดียวกัน ที่สำคัญหนังสือพิมพ์สามารถเก็บรักษาได้นาน และสามารถนำมาเปิดดูข้อมูลข่าวสารได้เท่าที่ต้องการ

- แผ่นพับ เป็นสื่อที่ใช้ในวงกว้าง และใช้งบประมาณไม่มาก ส่วนใหญ่ใช้เพื่อการแจ้งข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนหรือกลุ่มเป้าหมาย

- หนังสือวิชาการหรือวารสาร ปัจจุบันได้มีการออกวารสารเกี่ยวกับบ้านและการผังเมืองโดยเฉพาะ แต่ยังไม่เป็นที่แพร่หลายและเป็นที่ยุ้จักในวงกว้าง กลุ่มคนที่รู้จักจึงมีเพียงกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับงานด้านนี้เท่านั้นที่ทราบ แต่หากมีการประชาสัมพันธ์วารสารนี้ทางสื่ออื่น ๆ มากขึ้น

หรือมีการนำมาแจกให้แก่ประชาชนทั่วไปได้ทราบว่ามีการจัดทำวารสารในแนวนี้น่าจะทำให้วารสารบ้านและผังเมืองเป็นที่รู้จักของคนทั่วไปมากขึ้น

- โทรทัศน์ กรุงเทพมหานครเคยมีการนำเสนอความรู้ทางผังเมืองเป็นภาพยนตร์สั้นทั้งหมด 50 ตอน และมีเพิ่มเติมบ้างจากรายการสนทนาที่จัดโดยภาคเอกชนหลายรายการ แต่การนำเสนอภาพยนตร์สั้นนั้นต้องเป็นอันถูกล้มเลิกไป เนื่องจากสื่อโทรทัศน์ต้องใช้งบประมาณในการลงทุนค่อนข้างสูง และยังมีปัจจัยในเรื่องของวันและเวลาในการนำเสนอ ความน่าสนใจของรายการ อีกทั้ง สื่อโทรทัศน์ยังมีลักษณะโดยตรงที่ประชาชนไม่สามารถย้อนเทปกลับมาชมในประเด็นที่ตนสนใจในรายการใหม่ได้อีก

แต่ปัจจุบันสื่อโทรทัศน์ซึ่งโดยปกติเป็นสื่อทางเดียวได้กลายเป็นสื่อสองทางที่ผู้รับชมนอกจากจะสามารถรับรู้ข่าวสารได้แล้ว ยังสามารถโทรศัพท์หรือส่งข้อความเข้ามาซักถามหรือแสดงความคิดเห็นในรายการสดได้ในเวลาเดียวกัน ซึ่งถือเป็นข้อดีของการพัฒนาด้านเทคโนโลยีในปัจจุบันที่ทำให้ประชาชนสามารถเข้าถึงการสื่อสารได้มากขึ้น

- ป้ายโฆษณาหรือโปสเตอร์ เป็นสื่อที่ใช้แจ้งข้อมูลได้ในวงกว้าง ไม่จำกัดกลุ่มเฉพาะ แต่มีข้อจำกัดในเรื่องจำนวนข้อมูลข่าวสารที่ใส่ลงไปได้ ดังนั้น ข้อมูลที่ใส่ลงในป้ายโฆษณาหรือโปสเตอร์จึงต้องมีความกระชับ เข้าใจง่าย และดึงดูดสายตา ส่วนใหญ่สื่อประเภทนี้ทางราชการจะใช้ในการรณรงค์ การแจ้งกำหนดเวลาหรือหน้าที่ที่ประชาชนจะต้องปฏิบัติ หรือโน้มน้าวให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของทางราชการ เป็นต้น

- เอกสารทางราชการ โดยทั่วไปกรุงเทพมหานครมีเอกสาร รายงานการศึกษาเรื่องต่าง ๆ รวมทั้งการวางและจัดทำผังเมืองรวม ซึ่งตรงกับกรทำให้สิทธิแก่ประชาชนในการรับทราบข้อมูลข่าวสารทางราชการตามพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการที่ได้กำหนดไว้

- อินเทอร์เน็ตหรือเว็บไซต์ เป็นสื่อที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมากในปัจจุบัน เพราะเข้าถึงข้อมูลต่าง ๆ ที่ต้องการได้ง่าย รวดเร็ว และใช้ได้ทุกเพศทุกวัย ใช้ได้ทั้งการให้และรับข้อมูล ดังนั้น การบริหารจัดการเว็บไซต์ของกรุงเทพมหานคร คือ www.bma.go.th และเว็บไซต์ของสำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร คือ www.bma-cpd.go.th จึงต้องมีบุคลากรประจำ และต้องปรับข้อมูลให้ทันสมัยอยู่เสมอ

- ไปรษณีย์ เป็นสื่อที่เสียค่าใช้จ่ายน้อย และใช้ได้ทั่วทั้งกรุงเทพมหานครในการแจ้งข้อมูลแก่ประชาชน และประชาชนสามารถให้ข้อมูลกับทางกรุงเทพมหานครได้ แต่บางครั้งการส่งไปรษณีย์ก็ทำให้ไม่ทราบว่าเมื่อผลตอบรับจำนวนเท่าใด และอาจใช้เวลานาน

จากการศึกษาสื่อเพื่อการเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร ตามขั้นตอนการวางและจัดทำผังเมืองรวม ตามพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518 และที่สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานครเป็นผู้จัดทำ สามารถสรุปได้ดังตารางที่ 4.1

ตารางที่ 4.1

เปรียบเทียบสื่อประชาสัมพันธ์ตามกฎหมายกำหนดและที่กรุงเทพมหานครใช้

ขั้นตอนการวางและจัดทำ ผังเมืองรวม	สื่อที่ใช้	
	กฎหมายกำหนด	กรุงเทพมหานคร
1. ทบสวนหรือประเมิน ผังก่อนหมดอายุ	<ul style="list-style-type: none"> - หนังสือราชการเพื่อแจ้งให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองที่ดินทราบ - การประชุมรับฟังความคิดเห็นประชาชน 	<ul style="list-style-type: none"> - หนังสือราชการเพื่อแจ้งให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองที่ดินทราบการประชุมรับฟังความคิดเห็นประชาชน <hr/> <p><u>สื่อที่เพิ่มเติมขึ้นมา</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - แบบสอบถาม - วิทยุกระจายเสียง - โทรทัศน์ - หนังสือพิมพ์ - ไปรษณีย์ - โทรศัพท์ (รับเรื่องร้องเรียน) - จดหมายข่าว - ป้ายโฆษณา - แผ่นพับ - โปสเตอร์
2. การวางและจัดทำร่าง ผังเมืองรวม	<ul style="list-style-type: none"> - จดหมาย - การประชุมรับฟังความคิดเห็นประชาชน - วิทยุกระจายเสียง - หนังสือพิมพ์รายวัน - เอกสารคำร้องจากผู้มีส่วนได้เสีย 	<ul style="list-style-type: none"> - จดหมายข่าว - การประชุมรับฟังความคิดเห็นประชาชน - วิทยุกระจายเสียง - หนังสือพิมพ์ - เอกสารคำร้องจากผู้มีส่วนได้เสีย <hr/> <p><u>สื่อที่เพิ่มเติมขึ้นมา</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - เอกสารรายงานการประชุม

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ขั้นตอนการวางและจัดทำ ผังเมืองรวม	สื่อที่ใช้	
	กฎหมายกำหนด	กรุงเทพมหานคร
		<ul style="list-style-type: none"> - โทรทัศน์ - นิตยสารการถาวร - นิตยสารการเคลื่อนที่ - หนังสือให้ความรู้ - หนังสือราชการ - แผ่นผังและข้อกำหนด - แผ่นพับ - โปสเตอร์ <hr/> <ul style="list-style-type: none"> - ใบประกาศ (ประกาศแผนผังและข้อกำหนดของผังเมืองรวม และคำประกาศเชิญชวนผู้มีส่วนได้เสีย - หนังสือคำร้อง
3. เมื่อผังอยู่ในช่วงปิดประกาศ 90 วัน ก่อนประกาศใช้บังคับ	<ul style="list-style-type: none"> - ใบประกาศ (ประกาศแผนผังและข้อกำหนดของผังเมืองรวม และคำประกาศเชิญชวนผู้มีส่วนได้เสีย - หนังสือคำร้อง 	<u>สื่อที่เพิ่มเติมขึ้นมา</u> <ul style="list-style-type: none"> - เอกสารข้อเท็จจริง (หลังการประชุมเพื่อแจ้งให้ประชาชนทราบ) - จดหมายข่าว - แผ่นพับ - โปสเตอร์ - โทรทัศน์ - วิทยุกระจายเสียง - หนังสือพิมพ์ - ป้ายโฆษณา - การประชุม

จากตารางที่ 4.1 เมื่อพิจารณาในแต่ละขั้นตอนของการวางแผนและจัดทำผังเมืองรวม จะพบว่า ทางสำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร ได้คำนึงถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะการส่งเสริมในเรื่องสื่อประชาสัมพันธ์เพื่อการรับรู้ทางผังเมืองของประชาชน เห็นได้อย่างชัดเจนจากการใช้สื่อที่หลากหลายมากกว่าที่กฎหมายผังเมืองกำหนด แต่สื่อเหล่านั้นจะมีประสิทธิภาพในการส่งผ่านความรู้และข้อมูลข่าวสาร ทำให้ประชาชนมีความรู้เกี่ยวกับผังเมืองเพิ่มมากขึ้น หรือทำให้ประชาชนสามารถรับทราบข่าวสารการวางแผนและจัดทำผังเมืองได้อย่างทั่วถึงและต่อเนื่องหรือไม่นั้น จึงต้องมีการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างของประชากรในกรุงเทพมหานครโดยใช้แบบสอบถามในลำดับต่อไป